

CZU: 343.82:340.13

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5795846>

CAPACITATEA DE DEȚINERE A PENITENCIARELOR – CONSIDERAȚII TEORETICO-PRACTICE

Vladimir COJOCARU

Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul articol se atrage atenția asupra faptului că punerea în executare a pedepselor privative de libertate necesită a fi realizată implicit din perspectiva numărului de locuri disponibile în penitenciare pentru cazarea persoanelor private de libertate. Prin urmare, instituțiile de detenție și în general sistemul penitenciar trebuie să-și stabilească capacitatea limită de cazare, nu doar ca număr de locuri raportate la un metraj anumit ce trebuie alocat pentru o persoană, dar ținând cont și de cerințele legale de repartizare pentru deținerea în siguranță a acestora. Deși legislația națională conține câteva elemente necesare pentru estimarea unui număr limită de locuri per persoană, totuși o formulă sau metodă clară de calcul nu este reglementată. Importanța aprecierii corecte a capacității de cazare este determinată de interdependența acestui element cu alte procese ce se desfășoară în instituțiile de detenție.

Cuvinte-cheie: *limită legală de cazare, regim de detenție, supraaglomerare, standarde minime de detenție, pedeapsă, penitenciar, detenție, persoană privată de libertate, regim progresiv, drepturi, obligații, condiții de detenție, art.3 CEDO.*

PRISON CAPACITY – THEORETICAL AND PRACTICAL CONSIDERATIONS

The present article draws attention to the fact that the enforcement of custodial sentences needs to be done implicitly from the perspective of the number of places available in prisons for detainees. Therefore, detention institutions and the penitentiary system in general must establish their accommodation capacity not only in terms of the number of places related to a specific footage to be allocated to a person, but also taking into account the legal allocation requirements for detention in their safety. The national legislation contains some necessary elements for estimating a number limit of places per person, however, a clear formula or method of calculation is not regulated. The importance of the correct assessment of the accommodation capacity is determined by the interdependence of this element with other processes that take place in the detention institutions.

Keywords: *legal accommodation limit, prison regime, overcrowded detention spaces, minimum standards of detention, punishment, prison, detention, person deprived of liberty, rights, obligations, conditions of detention, art.3 ECHR.*

Introducere

Punerea în executare a pedepselor privative de libertate necesită a fi realizată implicit din perspectiva numărului de locuri disponibile în penitenciare pentru cazarea persoanelor private de libertate, raportat la o anumită suprafață și nu la locuri de dormit, ca număr de paturi. Prin urmare, instituțiile de detenție și în general sistemul penitenciar trebuie să-și stabilească o capacitate limită de cazare.

Importanța aprecierii corecte a capacității de cazare este determinată de interdependența acestui element cu alte procese ce se desfășoară în instituțiile de detenție. Acest lucru este necesar, inclusiv, din perspectiva implementării mecanismului compensator, avându-se în vedere că deținerea în condiții de supraaglomerare este considerată o încălcare a art.3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

În actele normative naționale întâlnim diverse expresii în sensul subiectului abordat în prezentul articol, și anume: 1) numărul maxim de condamnați admis pentru deținere în penitenciar; 2) capacitatea legală de cazare a penitenciarului [1]; 3) plafon de detenție al instituției; 4) limita completării; 5) limita de locuri de detenție stabilită pentru penitenciar [2]; 6) numărul mediu de persoane aflate în detenție [3]. Noțiunile enunțate se regăsesc în: Codul de executare al Republicii Moldova, Statutul executării pedepsei de către condamnați aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.583 din 26.05.2006, Regulamentul privind organizarea și funcționarea Administrației Naționale a Penitenciarelor, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.437 din 15.05.2018, precum și în ordinele ministrului Justiției.

Necesitatea concretizării metodei de calcul derivă inclusiv din faptul că repartizarea persoanelor private de libertate trebuie să se realizeze prioritar respectându-se criteriile stabilite la art.205, 250, 251, 257 și 309 din Codul de executare al Republicii Moldova. În acest sens, administrației penitenciarului îi revine o sarcină

deloc simplă – de a repartiza persoana pentru executarea pedepsei ținând cont de particularitățile Codului de executare și de profilul individual al persoanei, pentru asigurarea siguranței sale în locul de detenție. Astfel, trebuie luat în considerare faptul că repartizarea în spațiile de detenție trebuie să fie realizată ținându-se cont de limita minimă a spațiului care trebuie să-i revină fiecărei persoane din detenție, dar și de disponibilitatea unui spațiu de rezervă pentru plasarea uniformă, în același rând, de aspectele menționate *supra*.

Rezultate și discuții

Pe parcursul timpului, necesitatea aprobării capacității legale de cazare a penitenciarului / plafonului de detenție al instituției se realiza în principal pentru organizarea repartizării uniforme în interiorul sistemului penitenciar, fără a se raporta la un anumit metraj minim ce ar trebui să-i revină persoanei. Astfel, identificăm situații în care numărul actual de locuri stabilite pentru un penitenciar diferă radical de numărul inițial de persoane pentru care a fost construită instituția.

De menționat că până în anul 2018, în scopul implementării prevederilor art.224 din Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.443 din 24 decembrie 2004 de către ministrul Justiției, la propunerea conducerii sistemului penitenciar anual se aproba plafonul de detenție al penitenciarelor. Aceasta era determinată de necesitatea elaborării bugetului la capitolul cheltuieli de personal pentru angajați și deținuții încadrați la munci în sectoarele de deservire gospodărească, deoarece pentru angajați marimea salariului depindea de numărul persoanelor care erau deținute în instituția în care își desfășurau activitatea.

Astfel, constatăm că în prezent noțiunea de plafon al detenției nu este definită, deși aceasta este interpretată drept capacitate limită de cazare în penitenciar a deținuților conform normelor minime naționale.

În literatura de specialitate de asemenea identificăm o lipsă a definiției clare a noțiunii de capacitate legală de cazare, în acest sens autorii limitându-se doar la faptul enumerării instituțiilor în dependență de numărul total de detenție. Astfel, penitenciarele sunt delimitate în penitenciare de capacitate mică (200 – 500 de locuri), mijlocii (500 – 1000 de locuri), mari (1000 – 2000 de locuri) [4] și foarte mari (3000 de locuri). De asemenea, încăperile de deținere destinate condamnaților în timpul nopții trebuie să corespundă normelor de igienă și sănătate stabilite, mai ales în ceea ce privește cubajul de aer, încălzirea și aerisirea, inclusiv enunțarea normelor legale stabilite în actele normative [5].

Datorită faptului că la data aprobării Codului de executare s-a stabilit că momentul intrării în vigoare a normelor minime de cazare a deținuților în penitenciar, prevăzute la art.322 CE RM, va avea loc la data de 01 ianuarie 2013, plafoanele de detenție pentru anii anteriori acestei date s-au stabilit în baza numărului mediu de deținuți, care s-au întreținut în penitenciare, fără prezentarea calculului exacte ale suprafețelor efective care să-i revină unui deținut. Astfel, până în anul 2012 limita de cazare a sistemului penitenciar a fost stabilită la limita de 9 630 de locuri de detenție.

Prima evaluare a capacității de cazare a sistemului penitenciar al Republicii Moldova raportat la suprafața de 4 m² pentru un deținut a fost demarată în baza circulei DIP nr.3/2968 din 11 mai 2012, prin care s-a dispus inventarierea dimensiunilor actuale ale tuturor spațiilor de detenție, cu stabilirea suprafeței spațiilor, pentru identificarea numărului de deținuți posibil de plasat în acestea, astfel ca unei persoane să-i poată reveni 4 m². La moment, limita capacității de cazare a sistemului penitenciar este de 6 735 de locuri a câte 4 m² pentru fiecare, ceea ce este peste numărul real de persoane aflate la moment în instituțiile penitenciare (aproximativ 6 500 de persoane, conform datelor statistice plasate pe site-ul – www.anp.gov.md).

Respectiv, s-a constatat că problema supraaglomerării spațiilor de detenție este prezentă în special în cele patru izolatoare de urmărire penală: nr.5 – Cahul, nr.11 – Bălți, nr.13 – Chișinău, nr.17 – Rezina, generată de amplasarea acestora și numărul mare al deținuților participanți la acțiuni procesuale, în raport cu numărul mic al spațiilor de detenție în aceste instituții.

Cu problema suprapopulării spațiilor de detenție nu se confruntă penitenciarele nr.2 – Lipcani, nr.8 – Bender, nr.12 – Bender și nr.16 – Pruncul.

Reglementările internaționale nu conțin norme clare în privința spațiului minim de detenție ce necesită a fi asigurat deținuților. Astfel:

- Regulile ONU ce țin de Standardele Minime Privind Tratatamentul Deținuților prevăd faptul că „...toate încăperile de deținere și în special acele care sunt destinate deținuților în timpul nopții trebuie să corespundă tuturor exigențelor de igienă, ținându-se cont de climă, mai ales în ceea ce privește cubajul de aer, suprafața minimă, iluminatul, încălzirea și ventilația” [6];

- Recomandarea revizuită nr.R(87)3, adoptată de Comitetul Miniștrilor Consiliului Europei la 12 februarie 1987, privind Regulile europene pentru penitenciare de asemenea nu conține reglementări clare privind spațiul minim necesar de asigurat. La pct.18.1 acestea prevăd: „Spațiile de detenție, în special cele destinate cazării deținuților pe timpul nopții, trebuie să respecte demnitatea umană și intimitatea și să întrunească standardele minime sanitare și de igienă, ținându-se cont de condițiile climatice și, în special, de suprafața de locuit, volumul de aer, iluminare, sursele de încălzire și ventilație” [7].

În rezultat, experiența internațională denotă faptul că standardele minime de detenție sunt reglementate de legislația fiecărui stat în parte în dependență de capacitățile de cazare a deținuților. În acest context menționăm că mai multe state membre ale Consiliului Europei, inclusiv dintre cele membre ale Uniunii Europene, și-au stabilit limita minimă oficială de cazare a deținuților începând cu 2,5 m² sau 3 m². În acest sens aducem exemplul Letoniei, care are reglementată suprafața de detenție minimă pentru un deținut în arestul preventiv de 3 m² și de 2,5 m² pentru ceilalți condamnați, urmat de exemplul Estoniei, Cehiei, Poloniei ș.a., în care limita de cazare a deținuților este de 3 m² [8]. Astfel, recomandările Comitetului European pentru prevenirea torturii și tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante (CPT) de majorare a suprafeței minime de cazare de până la 4 m² reprezintă pentru acestea un obiectiv de lungă durată (conform rapoartelor CPT). Este de remarcat faptul că Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin hotărârile adoptate în anii 2009 – 2012 a conturat un standard minim de 3 m² (ex., în cauza *Kokoshkina și Orchowski împotriva Poloniei*, nr.17885/04, pct.122, CEDO 2009). Jurisprudență la care se face trimitere la luarea deciziilor în cauze similare (ex., cauza *Dimakos împotriva României*, nr.10675/03 din 6 iulie 2010).

În cazul României [9], prin normele minime obligatorii privind condițiile de cazare a persoanelor private de libertate s-a stabilit că: a) amenajarea camerelor de cazare aflate în clădirile existente în locurile de deținere se va realiza cu maximizarea spațiilor de deținere, în funcție de configurarea structurală a clădirilor, în scopul alocării unui spațiu mai mare de 4 m² pentru fiecare persoană privată de libertate; b) în cazul cazării colective, asigurarea unei suprafețe mai mari de 4 m² se va realiza cu prioritate pentru regimul de maximă siguranță și regimul închis.

Începând cu anii 1990, CPT a elaborat și a aplicat standardele minime referitor la spațiul de detenție, de care ar trebui să beneficieze un deținut într-o celulă. În timp ce aceste standarde au fost utilizate în mod frecvent într-un număr mare de rapoarte de vizită ale CPT, acestea au fost reunite într-un singur document [10]. În acest context, CPT a decis, în noiembrie 2015, să ofere o declarație clară a poziției și a standardelor sale în ceea ce privește spațiul de locuit minim pentru deținut.

În anii 1990 CPT a dezvoltat un standard de bază pentru dimensiunile minime ale spațiului locativ de care ar trebui să beneficieze un deținut într-o celulă:

- 6 m² de spațiu de locuit pentru o celulă de ocupare singulară;
- 4 m² de spațiu pentru fiecare deținut într-o celulă de ocupare multiplă.

Concomitent, standardul minim de spațiu de locuit ar trebui să excludă instalațiile sanitare dintr-o celulă. În consecință, o celulă de ocupare singulară ar trebui să măsoare 6 m² plus spațiul necesar pentru o anexă sanitară (de obicei, de la 1 m² la 2 m²). În egală măsură, spațiul ocupat de anexa sanitară ar trebui să fie exclus din calculul a 4 m² per persoană în celulele de ocupare multiplă. În plus, în orice celulă care acomodează mai mult de un deținut anexa sanitară ar trebui să fie pe deplin partiționată.

În plus, CPT consideră că orice celulă utilizată pentru detenția deținuților ar trebui să măsoare cel puțin 2 m între pereții celulei și 2,5 m între podea și tavan.

CPT a decis să promoveze un standard recomandabil în ceea ce privește celulele cu capacitatea de cazare multiplă; astfel, primului urmează plasat să-i revină 6 m², iar celorlalți câte 4 m². În acest sens exemplificăm:

- pentru 2 deținuți: cel puțin 10 m² (6 m² + 4 m²) de spațiu de locuit + anexa sanitară;
- pentru 3 deținuți: cel puțin 14 m² (6 m² + 8 m²) de spațiu de locuit + anexa sanitară;
- pentru 4 deținuți: cel puțin 18 m² (12 m² + 6 m²) de spațiu de locuit + anexa sanitară.

Astfel, CPT încurajează toate statele membre ale Consiliului Europei să aplice aceste standarde mai ridicate, mai ales atunci când se construiesc noi penitenciare.

De menționat că în procesul de elaborare a documentației de proiect de construcție a noului penitenciar din mun. Chișinău au fost luate în calcul standardele dorite de CPT, astfel ca fiecărei persoane aflate în acest penitenciar să-i revină spațiul necesar pentru deținere, totodată fiind prevăzute toate facilitățile necesare pentru organizarea activităților zilnice (implicarea în activități de instruire, cultural-educative, de creație, sportive, ateliere de muncă, plimbări, exerciții și jocuri sportive în aer liber etc.).

Concluzii

Standardele minime pentru spațiul de locuit cu caracter personal nu sunt deloc o chestiune atât de simplă și lipsită de importanță, cum s-ar părea la prima vedere. Astfel, lacuna legislativă actuală în privința reglementării noțiunii de plafon al detenției și de clarificare a formulei de stabilire a acestuia necesită a fi clarificată. Aceasta poate contribui la organizarea întreținerii unei evidențe stricte a suprafețelor spațiilor de detenție, care, la rândul său, poate contribui la diminuarea numărului de persoane aflate în condiții de supraaglomerare, respectiv la evitarea cazurilor de condamnare pe motiv de încălcare a art.3 CEDO. De asemenea, vor fi identificate într-un timp util situațiile în care deținuților le revine mai puțin de 4 m² per persoană, în celulele de ocupare multiplă sau în celule singulare, care măsoară mai puțin de 6 m² (ambele excluzând anexa sanitară).

Concomitent, din perspectiva pregătirii terenului pentru implementarea sistemului de regimuri progresive, spațiul necesar de alocat poate fi un element de conturare a diferențelor dintre regimuri. Factor ce poate motiva o dată în plus persoana privată de libertate să se implice activ în procesul de implementare a planului individual de executare a pedepsei.

Referințe:

1. Codul de executare al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.443-XV din 24.12.2004. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.214-220, art.704, art.224, art 225 alin.(6) și art.257¹.
2. Regulamentul privind organizarea și funcționarea Administrației Naționale a Penitenciarelor, aprobat prin Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Administrației Naționale a Penitenciarelor, nr.437 din 15.05.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.156, art.472, pct.13, subpct.12.
3. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, nr.583 din 26.05.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr.91-94, art.676, pct.560.
4. OANCEA, I. *Drept execuțional penal*. București: ALL Educational, 1998, p.61. ISBN 973-9337-93-8
5. ANGHEL, N. *Dreptul executării sancțiunilor penale*. București: Medeea Company, 2002, p.158. ISBN 973-86016-1-4
6. Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela), aprobate prin Rezoluția Adunării Generale la 17 decembrie 2015 [(A/70/490)] 70/175. Disponibil: <https://nettsteder.regjeringen.no/norlam/files/2017/08/Ansamblul-de-reguli-minime.pdf>
7. Recomandarea Rec (2006) 2-rev. a Comitetului Miniștrilor către statele membre cu privire la normele penitenciare europene (adoptată de Comitetul Miniștrilor la 11 ianuarie 2006, la cea de-a 952-a ședință a deputaților miniștrilor și revizuită de Comitetul Miniștrilor la 1 iulie 2020 în cadrul celei de-a 1380-a ședințe) https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809ee5b0
8. SPACE I – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Survey 2011. Strasbourg: Council of Europe https://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE1_2011_English.pdf
9. Normele minime obligatorii din 17.10.2017, privind condițiile de cazare a persoanelor private de libertate aprobate prin ordinul ministrului Justiției al României nr.2.772/C din 17.10.2017, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/194114>
10. Standardele Comitetului European pentru prevenirea torturii și tratamentului sau pedepselor inumane sau degradante (CPT), Strasbourg, 15 decembrie 2015, CPT / Inf (2015) 44.

Date despre autor:

Vladimir COJOCARU, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: vvcjocararu81@gmail.com

Prezentat la 26.11.2020